

Problemi

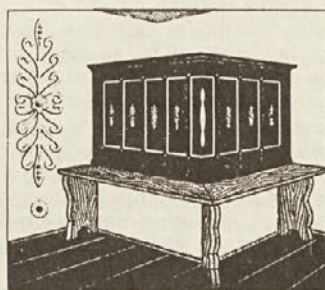
TEMELJNE NALOGE IN USMERITVE SLOVENSKE ETNOLOGIJE

Kot smo že omenili v prejšnji številki, sta naše društvo in slovenska podružnica Etnološkega društva Jugoslavije priredila 16. maja 1967 posvetovanje, na katerem naj bi se slovenski etnografi pogovorili, kaj in kako naj v bodoče delajo, kakšne so temeljne naloge in kam naj se usmeri slovenska etnologija. Za osnovo posvetovanju naj bi bili vnaprej pripravljene referati. V nasprotju s prvotnim načrtom so bili le trije.

Prvega - o razširitvi predmeta etnologije - je napisal dr. Angelos Baš. Za izhodišče mu je bilo vprašanje, "ali je v slovenski etnologiji opredelitev predmeta, kakršna je doslej na splošno uveljavljena, takšna, da lahko s njo v poglavitnem soglašamo, ali pa terja ... določena prizadevanja za njeno spopolnitev". Po njegovem mnenju v resnici "terja temeljne premike". Kajti "v etnoloških obravnavah ... se pojem 'ljudskega', ki je sam po sebi nedoločen, največkrat nadalje ohlapno omejuje s 'kmečkim', ne glede na obstoj večjih, srednjih in manjših kmetov ... in ne glede na drugo sorodno podeželsko in pa mestno prebivalstvo". Raziskave s tako omejitvijo predmeta pa seveda ne morejo dati pravih sadov. Medtem "ko so v zadnjem obdobju začeli" v okviru drugih družbenih ved "v določeni meri obravnavati posamezne kulturne vrstne v njihovi celoti, ne glede na različne dobe ali različne družbene okvire" in "so uspehi tega dela pokazali, da je takšna zasnova obravnave posameznih kulturnih prvin najplodnejša. ... Za slovensko etnologijo veljajo v pogledu načel danes iste poglavitne značilnosti, kakor pred približno 40 leti." Zato meni dr. Baš, da je nujno "vskladiti opredelitev predmeta etnologije z opredelitvijo predmeta drugih družbenih ved. ... Na današnji stopnji razvoja družbenih ved" je po njegovem mišljenju "najprikladnejše opredeliti etnologijo za vedo o načinu življenja ali, natančneje, o zgodovini načina življenja posameznih narodov. ... S takšno opredelitvijo je odpravljeno tudi večje ali manjše križanje predmeta etnologije s predmetom nekaterih drugih družbenih ved. ... zakaj z omenjenim toriščem se v načelu ne ukvarja nobena druga družbena veda, razen do neke meje posebne sociologije." Po mnenju dr. Baša je "neogibno, da bo do kraja prodrlo načelo, po katerem se vede, ki se ukvarjajo z zgodovino določenih kulturnih prvin, lotevajo svojega predmeta v celoti. ... S tem v zvezi se bo kajpada slej ko prej še vse jasneje kot doslej pokazala dosedanja opredelitev etnologije kot vede o t. im. ljudski ali preprostejši kulturi ali o zgodovini te kulture za neprikladno. V precejšnji meri pa je tako že dandanes, saj načenjajo etnologi tradicionalne teme s cilji, katerim po svoji etnološki izobrazbi ne morejo biti dovolj kos, zakaj pri etnoloških raziskavah z omenjeno usmeritvijo gre v poglavitnem zgolj za literarnozgodovinske, umetnostnozgodovinske ... in podobne raziskave, ki terjajo ustrezne študijske priprave. ... Zgodovina načina življenja ali razmerja vseh družbenih skupin nekega naroda do kulturnih prvin, kakor tudi vplivov tega razmerja na življenje pa pomeni ta etnologija v temelju drug predmet,

saj se s takšnimi raziskavami... v načelu ne ukvarjajo druge vede, hkrati pa obdelave te vrste ne terjajo posebnejše izobrazbe iz zgodovine posameznih kulturnih prvin. ... Če namreč oporekamo tradicionalni etnologiji, ki proučuje zgolj določen del posameznih kulturnih prvin... pravitako ne bi bilo prikladno, če bi obravnavala etnologija način življenja samo pri določenih skupinah ljudi. ... Medtem, ko so nekateri etnološki raziskovalci doslej že terjali bolj ali manj določene premike k obravnavam vprašanja, kakšno je bilo razmerje ljudi do posameznih kulturnih prvin, pa ne poznamo etnoloških raziskav, vsaj v Evropi ne, ki bi se bile odtegnile opredelitvi etnologije kot vede, ki preučuje kulturo zgolj določenih družbenih skupin ali t. im. ljudstva. Vendar pa je nedvomno, da je ta pojem zelo ohlapen in da se ponaša z zelo različnimi razlagami, ki pa ne izvirajo iz naziva, ampak so le rezultat dogovorov. ... Omejitev etnologije na takšno ali drugačno ljudstvo je postala" po sodbi dr. Baša "dandanes v načelu nevdržna in se ji je treba tudi stvarno odpovedati. ... Samo če bo obravnavala etnologija zgodovino načina življenja pri vseh družbenih skupinah nekega naroda, bodo lahko njene obravnave zadosti poučne."

Avtor drugega referata - o današnji družbeni potrebi po etnoloških raziskavah - je bil dr. G. Makarovič. Najprej je v devetih točkah podal za izhodišče svoja načela o znanstvenem delu na splošno, nato pa skušal pokazati, kako kaže pogosta uporaba pojma "standard" pri nas in drugje potrebo po etnografskih raziskavah in v kakšnem smislu "določa ta potreba raziskovalno delo v okviru etnološke vede. ... 'Standard' pomeni danes ... v vsakdanji rabi skoraj izključno materialne dobrine. ... Nastaja species 'homo consumer', potrošnik materialnih dobrin. Da je ta deformirana species nezdrujljiva s pojmom socialistične družbe je jasno, vemo tudi, da v tej smeri še nismo prišli do tiste stopnje kot npr. v USA, opazamo pa vsak dan tendence te vrste. Zato je naloga znanosti, da opravi v tej smeri raziskovanja - spoznanja, ki bi prišla v človeško zavest in omogočala zrelejšo zavestno življenjsko akcijo. ... Na vrednote življenjske ravni, ki jih je mogoče ekonomsko izraziti, lahko odgovorijo

Peč

ekonomisti, celotno podobo načina življenja pa lahko" po mnenju dr. Makaroviča "da le etnološka raziskava, pri kateri je v središču zanimanja človek. ... Razmišljanje o... družbeni potrebi po etnoloških raziskavah se zdi nujno zlasti v današnji družbeni situaciji, ko so zgodovinske discipline, med njimi v veliki meri etnologija, nekako ob robu današnjega družbenega življenja, kar se kaže zlasti v izrednem pomanjkanju materialnih sredstev. Zdi se, da je za to stanje krivda

tako na strani družbe, kakor tudi zgodovinskih disciplin, v našem primeru etnologije. To razmerje je dialektično in nakazuje sledečo možno perspektivo; če bo etnološka veda intenzivneje ustrezala latentnim družbenim potrebam, potem bodo tudi v družbi nastajale očitne potrebe po etnoloških raziskavah, nastala bo zavest o potrebnosti etnologije in primernejše materialno stimuliranje, kar pa spet lahko omogoči kvalitetnejše raziskovalno delo."

Tretji referent, dr. S. Kremenšek, se je lotil vprašanja o etnologiji sedanjosti in njenih temeljnih izhodiščih. Kot omenja v začetku, smo se Slovenci srečali s pojmom 'etnologija sedanjosti' nekako pred zadnjo vojno ob razpravah nemškega etnologa A. Spamerja. Toda R. Ložar je v uvodu v Narodopisje Slovencev "v sodobnost usmerjeno etnološko raziskovanje odklonil." Dr. Orel in dr. Novak pa sta se v SE postavila na stališče, da daje omejevanje etnologije na raziskovanje preteklosti tej znanosti "pečat nekake antikvarnomuzealne vede, ki jo mora biti po njeni lastni logiki počasi konec. ...Tudi slovenska etnologija naj bi se poslej ukvarjala med drugim z razlago sedanjosti, sedanjih družbenih oblik, predmetov gmotne kulture in duhovnih pojavov ne glede na to, kdaj so nastali." Čeprav so se tudi v kasnejših letih pojavili glasovi "za vključevanje novejšega in današnjega življenja v okvire etnoloških znanstvenih raziskav" pa si "zanimanje za sedanjost v vsej njeni etnološki kompleksnosti še ni pridobilo prave domovinske pravice v naši etnologiji." V tej zvezi omenja dr. Kremenšek nekatera dela dr. Brataniča in dr. A. Baša, nato pa ugotavlja, da se pri nas "predstava o etnološko zanimivem predmetu... še vedno dokaj splošno povezuje s 'starosvetnostmi' ... Za največji del naših etnoloških delavcev sta predmet etnologije in industrializacijski oziroma urbanizacijski proces dve stvari, ki izključujeta druga drugo, ki sta si tako rekoč sovražni." Kljub temu je dr. Kremenšek prepričan, da se velja "zavoljo pomembnosti predmeta vračati k argumentom" za enakovrednost proučevanja sodobnega življenja. Še več, dr. Kremenšek odklanja "vsakršne načelne oziroma teoretične ločnice med 'klasično' ali 'zgodovinsko' etnologijo in 'etnologijo sedanjosti' ... Razlikovanje med njima ima le delovni značaj. ... Etnološko proučevanje v okviru 'etnologije sedanjosti' je zastaviti tam, kjer sta industrializacija in moderna urbanizacija vtisnila življenjskim oblikam svoj prevladujoči pečat." ... "Da je ljudska kultura predmet etnologije, ne zanikajo niti pristaži etnologije kot znanosti o tako imenovani sedanjosti" ponavlja dr. Kremenšek trditev dr. Baša. Takoj pa se seveda ustavi ob izrazu 'ljudski' in se vpraša, "kje je iskati dovolj meritorno razlago tega pojma? ... Ali je ljudsko v resnici le vse tisto, kar je na neki način povezano s starosvetnostjo, kar v našem času neizprosno izginja... kar se steka v dozdnevno vse bolj enotno kulturo 20. stoletja?" Po mnenju dr. Kremenška "o ljudski kulturi kot posebni, določno razmejeni kvaliteti ni in ne more biti besede. ... Pa vendar ne gre odrekati številnim opredelitvam ljudske kulture v odnosu do tako imenovane visoke ali vladajoče kulture njihove logike." W. Steinitz npr. literaturo in folkloro razmejuje glede na način prenašanja izročila. In dr. Kremenšku se zdi Steinitzovo "zanikanje nadaljnega nastajanja folklorne ... znatno bolj sprejemljivo kot nekatere domače in tuje iluzije na isto temo", čeprav se hkrati vpraša, ali "ustna prenosnost kot kriterij opredeljevanja folklorne" lahko "pomeni tudi mejo ločnico etnoloških obravnjav?" Nadalje ugotavlja, da je "Povezovanje ljudskosti z neke vrste 'primitivnostjo' ... preveč formalistično, da bi lahko odtehtalo potrebo in pomen zgodovinskega proučevanja imanentno etnoloških vprašanj tudi za novejšo dobo. ... Za slovensko etnologijo ne more biti zanimiv le način življenja slovenskega človeka do pričetka razkrajanja kulturne strukture, kakršna se nam kaže še okrog srede preteklega stoletja. ... Enakopravnost velja priznati tudi stilu življenja, ki je izoblikovan na novo, ki je odsev današnjih razmer. ... Medtem ko se

ukvarjajo druge delno zgodovinske vede z zgodovino posameznih oblik nacionalne kulture, nas etnologija seznanja z odnosom posameznih družbenih skupin do nje. ...Npr. zgodovinski razvoj književnosti obravnava literarna zgodovina, odnos etnične skupine do knjižne skozi posamezna zgodovinska obdobja je stvar etnologa. ...Etnologija sedanjosti se nam tako očrtuje kot specializirana zgodovinska veda, ki se skupaj z drugimi posebnimi zgodovinskimi panogami ukvarja z najnovejšim zgodovinskim procesom."

Da bi bila razprava na posvetovanju plodnejša, sta prireditelja naprosila referente, naj napišejo svoje prispevke tako zgodaj, da jih bo mogoče razmnožiti in vnaprej poslati udeležencem. Izkazalo se je, da je bilo to dobro. Diskusija, ki jo je vodil dr. S. Vilfan, je bila živahna in zanimiva, saj je imel vsako pripravljene ugovore, pomisleke in dopolnila.

Med prvimi se je oglašil dr. Kuret, ki je izrazil željo, naj bi bila taka posvetovanja večkrat, vsaj vsako leto, obravnavali pa naj bi manj teoretična vprašanja kot pereče konkretne probleme našega dela. Poudaril je, da etnologija sedanjosti ni nekaj novega, saj so sodobne pojave življenja opazovali in o njih pisali že vsi naši predhodniki od Vodnika dalje. Napak bi bilo, če bi mi to zamerili. Glede enovitosti kulture pa je menil, da je nemogoča; enakosti v ocenjevanju kulturnih dobrin ne bomo nikdar dosegli, ker ljudje niso enaki.

Dr. Hrovatin vidi naloge etnografije sedanjosti v tem, da poroča o sedanjem življenju, česar ne bo opazovala nobena druga veda.

Dr. Vodušek je nato ugotovil, da se pojavljajo težnje po razširitvi predmeta etnologije predvsem iz vrst etnologov, ki se ukvarjajo z materialno kulturo. Razlog je v tem, da se jim nekako izmika predmet, medtem ko je raziskovalec duhovne kulture pojem ljudskega veliko bolj jasen.

Prof. dr. Bezljaj misli, da je kriza slovenske etnografije v tem, da imamo premalo deljena področja, premalo pojasnjena stališča, kaj, kje in kako naj kdo dela.

Dr. Kuhar je nato pojasnil, da Slovenski etnografski muzej že vrsto let vključuje sedanjost v svoja raziskovanja. Etnologija, ki naj proučuje današnjega človeka, mora stremeti po razsvetlitvi nastanka, razvoja in sprememb v ljudski kulturi. V naših raziskovanjih se zelo lovimo, ker imamo še stare metode dela.

Dr. Matičetov je predlagal, naj bi bilo prihodnje posvetovanje usmerjeno v razglabljanje o konkretnih nalogah, ki jih je toliko, da jim ne moremo biti kos, pa čeprav bi nas bilo trojno število.

Konzervator Železnik je podprl ta predlog, češ da ni pomembno, čigava ideja naj zmaga, ampak da gre za jasen koncept dela in razdelitve dela. Stvari moramo gledati realno. Truditi se je treba, da dobimo čim več sredstev, čim več sodelavcev in dosežemo čim boljše uspehe, potem bomo lahko zahtevali tudi etnografiji mesto, ki ji v družbi gre.

Dr. Sedej je s pripombo, da je vsaj pri arhitekturi, ki je delo posebnih obrtnih delavnic, težko govoriti o več plasteh, usmeril diskusijo k vprašanju, ali je mogoče kulturo deliti na ljudsko in visoko.

Mnenja diskutantov so bila različna. Konzervator Železnik je opozoril, da je v zvezi s tem treba upoštevati problem odzivnosti ljudstva, kar je zelo važno.

Tudi dr. Vodušek je soglašal s tem in utemeljeval razliko med ljudsko in visoko umetnostjo s primeri iz glasbe. Dejal je, da obstajajo oblikovni pojavi, zaradi katerih je neka melodija sprejemljiva za ljudstvo, druga pa ne. Dejstvo je, da je odzivnost podeželja na določene glasbene oblike čisto drugačna kot odzivnost mesta.

Dr. Kuret je navedel podobne razloge s področja dramatike, kjer prav tako obstoja posebna kategorija ljudskega gledališča.

Oglašali so se tudi še drugi diskutanti in pokazalo se je, da se mnenja slovenskih etnografov v mnogočem razhajajo. Zato problemov ni mogoče rešiti z enim posvetovanjem. Dogovorili so se torej, da se jeseni sestanejo znova. Rezultate tega posvetovanja je dr. Vilfan strnil v naslednjo ugotovitev: Različne veje etnografije imajo različno razmerje do svojih matičnih ved. Zato bi bilo potrebno pregledati vse po vrsti ter ugotoviti skupni imenovalec. Hkrati bi bilo treba ugotoviti, ali se v posameznih vejah dá ločiti ljudsko od neljudskega in kako. Nadaljnja naloga pa je afirmacija etnografije v sodobnem življenju.

- zk -

Kongresi in posvetovanja

"ALPES ORIENTALES V" V SLOVENJ GRADCU

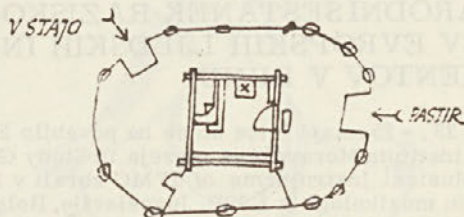
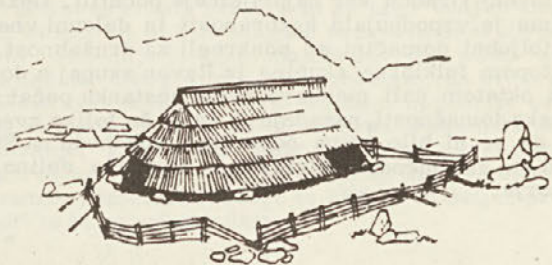
Ko je rajni prof. Grafenauer pred leti dal pobudo za sestanek narodopiscev tistih narodov, ki - kot Slovenci - živijo na področju vzhodnih Alp, v podobnih geografskih, gospodarskih in življenjskih okoliščinah, pa imajo zato marsikaj skupnega tudi v ljudskem izročilu, si pač ni mislil, da se bo iz tega ljubljanskega srečanja razvila prava delovna skupnost s posvetovanji vsake dve leti. Doslej so bila štiri, za ljubljanskim še v Gradcu, v Disentisu (Švica) in v Gradežu, pa je letos prišla vrsta spet na Slovenijo. Gostiteljske dolžnosti je prevzel Institut za slovensko narodopisje pri SAZU, ki je za kraj sestanka izbral prijazno, gostoljubno in kulturno zelo razgibano mestoce Slovenj Gradec.

Zasedanje je trajalo od 29. marca do 1. aprila in se je na njem zvrstilo 18 tehtnih referatov. Za uvodno besedo M. Matičetova je najprej govoril akademik dr. Bezljaj o predсловanski ostalini v slovensščini, nato pa G. Pellegri iz Padove o Venetih, Ilirih in Keltih v vzhodnih Alpah. Naslednji trije referenti so obravnavali načelno vprašanje kontinuitete na vzhodnoalpskem območju in sicer B. Grafenauer v zgodovini starokarantanskega ozemlja, S. Vilfan z vidika pravne etnologije, E. Cevc pa v upodabljanju umetnosti. M. Gavazzi iz Zagreba je pokazal nekaj primerov predzgodovinskega in zelo zgodnjega izročila v sodobni ljudski kulturi. Tudi M. Matičetov je opozarjal, da so se ohranili v slovenskem pripovedništvu še predсловanski elementi in N. Kuret je govoril o slovenski demonski maski, ki nastopa sredi zime pod različnimi imeni - morda najbolj znano je Pehtra-baba - v temni ali svetli opravi in jo ponekod sprejemajo v hišo, da obdaruje pridne otroke ali pa jo podijo po vasi kot nekakšno staro zimo. Doslej smo imeli o tej skrivnostni maski, ki pomeni po starem izročilu vodnico duš in čuvarico moralne postave, sorazmerno malo podatkov. Šele pozvedovanja zadnjih let so pokazala, da se je demonska postava, ki sodi v prastaro indoevropsko izročilo in so jo Slovincem posredovali Bavarci, presenetljivo dobro ohranila prav v naš čas. - Zanimiva odkritja je prispeval referat T. Cevca, ki je obravnaval enega najmikavnejših ljudskih arhitekturnih spomenikov, pastirske stanove na Veliki planini nad Kamnikom.

Temeljna značilnost tega arhitekturnega tipa se razkriva v ovalnem tlorisu, v čigar sredino je postavljena pravokotna izba. Oba prostora prekriva enotna streha, ki sega do tal. Vzniknil naj bi ta redki stavbeni tip iz preprostega okroglega bivališča s stebrom v sredi, kasnejši čas je dodal še drugi stebel, kar je dalo bivališču ovalno obliko. Med obema stebroma je imel pastir kamnitno ploščad, kjer je bival in spal. Kasneje je na tej ploščadi zložil kladno vezane stene in s tem ustvaril arhitekturni tip, ki se je ohranil prav

do današnjih dni. Arheološke sledi (keramika v Doujih gričah, bronasta sekira iz Tihe doline), kot tudi ljudsko izročilo o divjih možeh, še bolj poglobljajo misel, da velikoplaninski tip pastirskega bivališča izvira še iz prazgodovinskega obdobja, kar daje temu arhitekturnemu spomeniku širši evropski pomen.

Nove raziskave slovenske pastirske arhitekture bodo pokazale, da se le-ta še danes hrani s sokom iz tistih korenin, ki so pognale na našem ozemlju že pred naselitvijo Slovencev.

Pastirski stan na Vel. Planini (Iz knjige prof. M. Mušiča, Arhitektura in čas. Ljubljana 1963, str. 41)

Ljudsko glasbo je zastopal referat V. Voduška o petdobnem ritmu nekaterih slovenskih ljudskih pesmi, kakršnega drugi Slovani ne poznajo, zelo razširjen pa je na Francoskem in v tistih deželah, kjer so nekdanj prebivali Kelti. Verjetno ga moremo smatrati za ostanek keltskega izročila v slovenski ljudski kulturi. - L. Kretzenbacher iz Münchena je na svojski način obravnaval problem kontinuitete v referatu o Salomine poslednjem plesu. Podoba Salome, Herodiadne hčere, o kateri poroča sv. pismo v zvezi z obglavljenjem Janeza Krstnika, je postala jedro apokrifne legende že v zgodnjekrščanski dobi in so jo poznali tako na vzhodu kot na zahodu. Na vzhodnoalpsko ozemlje je prišla iz srednjeveške hagiografije s posredovanjem kronik, pridržnih zgledov in poučnih knjig. O Salomi, ki je umrla tako, da se je med drsanjem udri led pod njo in ji odrezal glavo, je govoril tudi slovenski baročni pridigar p. Rogerij in pisatelj Detela omenja to zgodbo, pač iz domačega ustnega izročila. Ob raziskovanju te legende ugotavlja L. Kretzenbacher, da pomenijo prav legendarno-poučne snovi tisti del ljudskega izročila, kjer je zaradi zveze z religioznimi predstavami kontinuiteta najmočnejša; bolj kot pri predmetih materialne kulture, kjer lahko potreba narekuje spremembo oblike, in bolj kot v ljudski umetnosti in pripovedništvu je mogoče pri legendah zasledovati kontinuiteto od davnine do dandanes. - Kako so se tudi v ljudski medicini ohranile starine npr. razne še antične metode zdravljenja, je pokazala v svojem referatu E. Grabner iz Gradca. - Za zgodovino slovenske naselitve na ozemlju avstrijske Štajerske je pomemben referat S. Walterja iz Gradca, ki je raziskoval, v katerih krajih so bili v srednjem veku župani kot vaški načelniki s pravico nasledstva in kje vaški sodniki, voljeni za eno ali dve leti. V prvem primeru so bili prvotni vaščani Slovenci, v drugem pa bavarski kolonisti. Spomin na župane, ki so se ponekod obdržali tja v 16. stol., je ostal zdaj še v osebnem imenu Suppan in v nekaterih pravnih običajih že zdavnaj ponemčenih krajev. - M. Kundegrabner iz Dunaja je prispevala

zanimiv referat, v katerem je s pomočjo bogatega slikovnega gradiva skušala dokazati, da izvira jopa kočevske ženske noše iz Poljan pri Črmošnjicah iz starinskega vrhnjega oblačila tipa ponho. - Končno naj od ostalih referatov omenimo še A. Nidederja iz Zürich, ki je pokazal na primeru pokrajine Oberwallis v Švici, kako se nekateri pojavi tradicionalnega življenja ohranijo kljub industrializaciji, ker so se tudi v novih razmerah izkazali za koristne.

Udeleženci posvetovanja - bilo jih je okrog 20 - so se v Slovenj Gradcu kar najprijetneje počutili. Deževno vreme je vzpodbujalo k zbranosti in delovni vnemi, gostoljubni domačini so poskrbeli za družabnost in z nastopom folklorne skupine iz Raven skupaj z domačim oktetom dali mednarodnemu sestanku pečat slovenske domačnosti, nazadnje pa se je še toliko zvedrilo, da se ni bilo treba odpovedati sprehodu na Stari grad in zaključnemu izletu skozi Dravsko dolino na Pohorje.

- k -

MEDNARODNI SESTANEK RAZISKOVALCEV EVROPSKIH LJUDSKIH INSTRUMENTOV V BRNU

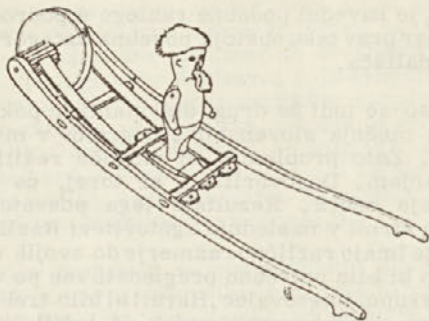
V dneh od 23. - 25. maja letos so se na povabilo Etnografskega inštituta Moravskega muzeja in Study Group on Folk Musical Instruments of IFMC zbrali v Brnu etnografi in muzikologi iz ČSSR, Jugoslavije, Bolgarije, Madžarske, Avstrije, obeh Nemčij, Švedske in Norveške, da bi se pogovorili o nadaljnjem delu za izdajo Priročnika evropskih ljudskih instrumentov, ki ga že vrsto let pripravlja berlinska akademija znanosti in stockholmski glasbenozgodovinski muzej. Iz naše države so se sestanka udeležili D. Dević, docent na beograjski glasbeni akademiji in sodelavca Glasbeno narodopisnega inštituta Z. Kumer in J. Strajnar.

Uvodni referat o tipologiji ljudskih instrumentov sta imela E. Stockmann iz Berlina in O. Elschek iz Bratislave. Prvi je govoril o načelnih problemih raziskovanja in opozoril, da je tipologija empiričnozgodovinska veda, ki naj ugotovi skupine sorodnih instrumentov na podlagi bistvenih značilnosti. Šele potem je mogoče sistematično razvrščanje. Elschek je pokazal na primeru slovaških piščali, kakšno naj bo tipološko raziskovanje. Slovaki si pomagajo s shematičnimi znaki za posamezne dele instrumentov in iz njih sestavljajo skice, ki so nazornejše od opisov, pripravne zlasti za primerjavo in ugotavljanje razlik med instrumenti istega tipa.

Uporabnost shematičnih skic se je pokazala praktično v referatu I. Mačáka iz Bratislave, ki je predaval o slovaških dudah. Sodelavec nürnberškega muzeja J. H. van der Meer pa je govoril o dudah na splošno.

Referati drugega dne so bili posvečeni piščalim. Pregled te vrste instrumentov v Evropi je podal H. Moeck iz Celleja. Opozoril je, da je pri raziskovanju najprej treba najti značilnosti, ki se pojavljajo kot neke stalnice pri vseh instrumentih iste vrste. Šele potem mremo določiti tipe. - Zelo zanimiv je bil referat o norveških piščalih. Pripravil ga je R. Sevag iz Osla. Ne samo, da je pokazal slike koščenih piščalk iz pradednine (tudi pri nas v Potočki zijalki so našli tako), nekatere norveške stružene lesene piščali so navidez zelo podobne naši haloški žvegli.

Nekaj referatov je obravnavalo še druge instrumente. E. Emsheimer iz Stockholma je npr. orisal švedske rogove iz lubja, J. Ling iz Stockholma švedske gosli na tipke (Schlüssselfiedel), J. Gelnar iz Brna moravske in šlezjske flavte, J. Kačulev iz Sofije pa je podal pregled bolgarskih instrumentov.

Od Jugoslovanov je imel referat samo D. Dević, ki je govoril o srbskih piščalih, medtem ko smo se Slovenci postavili z dvema filmoma - Lončene piščalke in Rezi-ja-deveta dežela -, ki ju je posnel U. Krek. Večeri na posvetovanju so bili namreč namenjeni predvajanju etnografskih filmov o instrumentih. Zlasti Slovaki so pokazali nekaj zelo lepih, resnično dokumentarnih npr. o izdelovanju dud, velikega pastirskega roga iz lubja in gosli. Škoda, da so bili le črnbeli!

Na zaključnem zasedanju je bilo sklenjeno, da bodo taki sestanki odslej redno vsako drugo leto. Prihodnjega bo pripravil glasbeno-zgodovinski muzej v Stockholmu spomladi 1969. Temi bosta: "Način igranja" in "Elektroakustično raziskovanje".

Z.K.

Prireditve in razstave

- V juliju je bila v Slovenskem etnografskem muzeju odprta razstava panjskih končnic, ki jo je v celoti pripravil dr. G. Makarovič. Kot je sam povedal v otvoritvenem govoru, mu je koncept ureditve narekvalo na eni strani podcenjevanje, na drugi pa precenjevanje tega slikarstva. Zato ga je poskusil prikazati na temelju historičnih raziskav. Razstava naj bi pokazala geografske in časovne meje slikarstva na panjskih končnicah, predstavila slikarje in slikarske delavnice, podala pregled motivike ter odgovorila na vprašanja o umetniški vrednosti, o vzrokih in pogojih za nastanek tega slikarstva pri nas ter o njegovem pomenu za današnjega človeka.

Po mnenju dr. Makaroviča so pogoji za nastanek tega slikarstva obstajali po vsej Evropi, saj je tudi drugod živela slikarska tradicija in potreba po označevanju panjev, zahteva po zunanjem ločevanju premožnejših slojev, ki so ji stregli prav s poslikavanjem reprezentančnih objektov kot so npr. pohištvo ali hišne fasade. Ker je zaradi izredno razvitega čebelarstva pomenil panj na Kranjskem bolj kot drugod tak reprezentančen objekt, so panjske končnice poslikavali le pri nas. To je po dr. Makaroviču družbena utemeljitev za svojevrstno slovensko uresničitev človeške zahteve po slikarstvu. Vzrok za preprostost slik pa vidi v tem, da je imelo ljudstvo kot naročnik le omejena finančna sredstva, slikarjem pa je manjkala možnost večje izobrazbe. S skromnimi slikarskimi sredstvi je nastala specifična umetnostna struktura tega slikarstva. Slikarski sestav končnice je ustrezal tako celotnemu pročelju čebeljnaka kakor posamezni končnici. Če je človek opazoval iz daljave, je videl pestro mozaično ploskev vsega čebeljnaka, če je prišel blizu, je imel pred sabo optično maksimalno jasno slikarstvo. Naslikani nevsakdanji prizori naj bi pomenili kmetov negativni odnos do vsakdanjosti in tudi s figuralnimi prizori predstavljene življenjske izkušnje. Slovenske panjske končnice sodijo v svet umetnosti in jih je treba presojati z vidika umetnostnih kvalitet, ne pa vrednotiti zgolj po subjektivnih kriterijih, po okusu. Medtem ko je bilo slikarstvo na panjskih končnicah v 19. stol. neprestano pričujoče v zavesti naših preprostih ljudi,

gledamo danes nanje še najbolj kot na kuriozitetu. Zato mu more, po mnenju dr. Makaroviča, le resnična historična predstavitev biti v resnično korist.

Odlomek otvoritvenega govora in nekaj reprodukcij značilnih slik na panjskih končnicah so objavili Naši razgledi (12.8.1967, št. 15), od koder smo povzeli teh nekaj misli.

- z -

Časopisi

"DEMOS". Internationale ethnographische und folkloristische Informationen, Berlin, Akademie-Verlag.

"Demos" postaja za primerjalno etnologijo nenadomestljivo glasilo. Prinaša referate o etnoloških knjigah in sestavkih iz vzhodnih evropskih dežel. Referati so načeloma strogo stvarni, brez subjektivnih ocen referentov, tako da si z njihovo pomočjo lahko ustvarimo zanesljivo predstavo o vrednosti in vsebini vsakega dela.

Jugoslavija do leta 1965 v "Demosu" ni sodelovala. Po dogovoru med Zvezo folkloristov Jugoslavije in zastopniki izdajateljice, vzhodnonemške Akademije znanosti v Berlinu, na kongresu v Celju se je sestavil jugoslovanski redakcijski komitej "Demos", katerega člani so: Dušan Nedeljković (Srbija), Maja Bošković-Stulli (Hrvatska), Niko Kuret (Slovenija), Kiril Perušliški (Makedonija), Jovan Vukmanović (Črna gora) in Vljako Palavestra (BiH). Prvi prispevki iz Slovenije so izšli v zvezku št. 1/1966, kjer objavljajo poročila o organizaciji in delu vse štiri slovenske etnološke ustanove (Inštitut za slovensko narodopisje, Glasbeno narodopisni inštitut, oddelek za etnologijo na Filozofski fakulteti in Slovenski etnografski muzej, stolpci 153-158). V zvezku št. 2/1966 je izšlo okoli 40 referatov o etnoloških publikacijah in razpravah v Sloveniji za čas od 1945-1960. V naslednjem zvezku (št. 1/1967) bodo objavljeni referati o slovenskih etnoloških delih iz dobe od 1961-1965.

Na koncu vsakega zvezka je seznam avtorjev, referatov in periodik, ki močno poveča uporabnost revije.

Helena Ložar

"VOLKSKUNDLICHE INFORMATIONEN" Izdaja Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Sektion für Völkerkunde und deutsche Volkskunde, Berlin (DDR). 1. zvezek, april 1967.

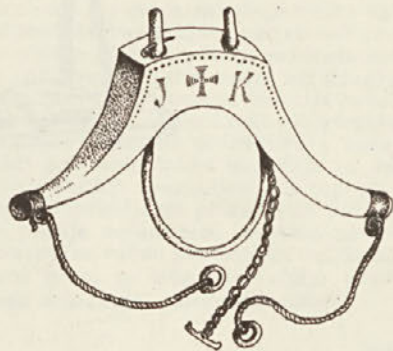
Vzhodnonemški etnologi so zdaj ustvarili glasilo, ki hoče biti vez med poklicnimi etnologi in vsemi tistimi, ki se ljubiteljsko zanimajo za ljudsko kulturo. Paul Nedo prispeva zelo zanimiv članek o sedanjem stanju in nadaljnjem razvoju etnologije v NDR (4-10). Koristen je pregled osrednjih etnoloških ustanov na ozemlju NDR (11-12). V drugih prispevkih se seznanjamo z delovnimi načrti, z izobraževanjem nepoklicnih etnoloških informatorjev i. pod. Za konec je objavljena bibliografija važnejših etnoloških del NDR iz let 1963-1966.

Kuret

Glasilo DPM poroča v junijski številki (1.VIII. št. 6., 13. jun. 1967) o letošnjih jugoslovanskih pionirskih igrah na temo "Kdo bolje pozna domači kraj - Kdo več ve, kdo bolje zna". V zvezi s tem opozarja J. Šusteršič, da so že dosednji dosežki akcije pokazali, kako živo je še pripovedno in pesemsko ljudsko izročilo, bodisi iz časov NOB ali iz daljne preteklosti. Tudi v tem izročilu odseva "domači kraj", zato naj bi ga še bolj vključili v okvir pionirskih iger. Prispevki poro-

čevalcev iz raznih krajev dokazujejo, da imajo otroci veliko smisla, veselja in zmožnosti za zbiranje narodopisnega gradiva in da so marsikje nastale - četudi majhne - vendar dragocene zbirke. Sprašujemo se, kakšna bo njih nadaljnja usoda. Ali ne bi bilo prav, da se vodstva šol, kjer se je kaj takega nabralo, pozanimajo v najbližjem muzeju, kako je treba predmete shraniti in zavarovati pred zobom časa? In za pripovedke, pesmi i. dr. iz ljudske duhovne kulture, ali ne bi opozorili na te zapiske vsaj uredništvo Glasnika, če se jim zdi nerodno iskati neposredno zvezo z instituti?

Poskrbeli bi za prepis gradiva in ga tako vsaj evidentirali, dokler ne bi bilo mogoče napraviti zvočnih posnetkov. Slovenija je kljub majhni površini silno razsežna dežela, etnografov pa vse premalo, da bi mogli preiskati vsak kotiček. Zato so nam opozorila zelo dragocena, ne ker bi si hoteli prihraniti zamudno poizvedovanje, ampak ker lahko s hitrim ukrepanjem danes rešimo nekaj, kar bi odšlo že jutri v pozabo, je pa morda pomemben drobec iz bližnje in daljne preteklosti naše narodne kulture.

Podgorica - Dobrépolje (Risal T. Ljubič)

Osebné novice

- Prof. dr. Niko Kuret, znanstveni svetnik Inštituta za slovensko narodopisje SAZU v Ljubljani, je predaval na povabilo Institut für Volkskunde univerze v Gradcu (prof. dr. Hanns Koren) dne 8. maja 1967 graškim etnologom in slavistom o temi "Südosteuropäische und ostalpine Masken." Predavanje je ilustriralo okoli 100 diapozitivov po izvornih posnetkih iz Romunije, Bolgarije in Grčije ter iz vzhodnoalpskega območja.

- Dr. Zmaga Kumer, znanstvena sodelavka Glasbeno narodopisnega inštituta je 4. julija 1967 predavala na Münchenski univerzi študentom etnologije, slavistike in muzikologije o temi "Raznolikost - bistvena značilnost slovenske ljudske pesmi." Notni in zvočni primeri, vsega čez 40, so poživiljali besedo in poslušalce neposredno seznanili z našo pesmijo. "Seminar für deutsche und vergleichende Volkskunde" (predstojnik prof. dr. L. Kretzenbacher), ki je predavateljico povabil, bo besedilo predavanja izdal v posebni brošuri.

- Prof. Mirko Ramovš, sodelavec Glasbeno narodopisnega inštituta je predaval o slovenskih ljudskih plesih v Beljaku 5. avgusta 1967, ko je bil tam 2. Kärntner Landesvolkstumstag. Posebna svečana seja te prireditve je bila posvečena ljudskim plesom treh sosednjih dežel Furlanije, Koroške in Slovenije. Referat o furlanskih plesih je imel prof. dr. Gaetano Perusini iz Vidma, o koroških pa kustos celovškega muzeja dr. Franz Koschier. Pleso so predstavile folklorne skupine iz Caprive v Furlaniji, "Edelweiss" iz Celovca in "Franche Marolt" iz Ljubljane.

ETNOLOŠKE DISERTACIJE

Maria Duja Kaucic, Ricerche sulle tradizioni popolari della Slovenia. (Genova 1967.) Tipkopic, 467 str.

Pod tem naslovom je v Genovi živeča mlada slovenska rojakinja predložila in branila disertacijo na univerzi v Genovi (prof. Pietro Scotti). Delo je vzbudilo pozornost in doseglo odlično oceno. Avtorica je v študijske namene pozimi 1966/67 dlje časa delala v Inštitutu za slovensko narodopisje SAZU in se udeleževala tudi

terenskega dela. Napisala je izčrpen prikaz materialne, socialne in duhovne kulture Slovencev, v katerem upošteva vse najnovejše izsledke naših etnologov. Na koncu podaja obširno in dragoceno bibliografijo. Avtoričina izvajanja pojasnjuje mnogo ilustracij (vsega lo2), večidel fotografij iz arhivov ljubljanskih etnoloških ustanov. Verjetno bo avtorica svoje delo mogla izdati v knjižni obliki, kar bi bilo za znanstveno javnost v Italiji (in tudi drugod) nemajhnega pomena.

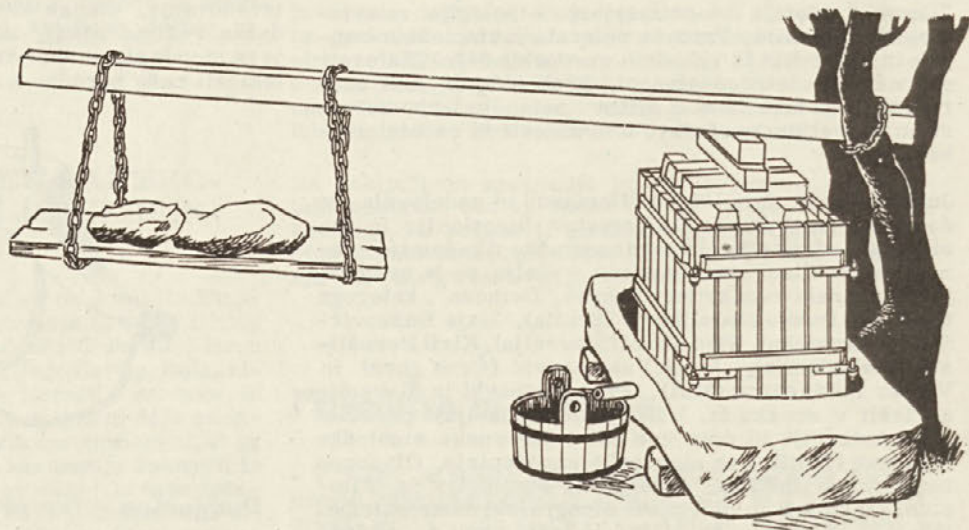
Kuret

Med novimi knjigami

PRESANJE

Péška préšica.

Alojz Slokan, Gresovščak 3

Iz pravkar izišlega zbornika ETNOGRAFIJA POMURJA (glavni urednik Vlasta Koren), Murska Sobota 1967, o katerem bomo poročali v prihodnji številki. (Gl. tudi risbo na 1. str.)